

Makale Türü: Araştırma Makalesi

TÜRKİYE'DE MAĞDUR ÇOCUK KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN BIBLIYOGRAFİK ANALİZİ

Öğr. Gör. Yavuz ASLAN

Mardin Artuklu Üniversitesi, Midyat Meslek Yüksekokulu, Mardin-Türkiye,
shuyavuz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6692-5247

■ **Öz** Bu çalışmada 1980-2018 yıllarında Türkiye'de mağdur çocuk hakkında yapılan makale, tez ve kitap türündeki çalışmaların istatistiksel betimlemesi amaçlanmaktadır. Çalışmada genel tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılarak Ulusal Tez Merkezi, Dergipark, Ulakbim, Google Scholar, Asos İndex, İdefix, Kitapyurdu, Nadir Kitap, Kitapseç ve D&R gibi birçok kaynak taranmış olup toplam 597 çalışmaya ulaşılmıştır. Daha sonra bu çalışmalar makale, tez ve kitap türü olarak tasnif edildikten sonra temalara ayrılarak nicel olarak yorumlanmış ve analiz edilmiştir.

Yapılan analizlerde ihmal ve istismar mağduru çocuk en fazla çalışmanın, göç mağduru çocuk ise en az çalışmanın yapıldığı tema olmuştur. Ancak genel olarak mağdur çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar için yol gösterici olması umut edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Mağdur çocuk, Bibliyografik Analiz.

Bibliographic Analysis of Studies About Victimized Child in Turkey

■ **Abstract** In this study, it is aimed to make an overall assessment of article, thesis and book type studies which made in Turkey between the years 1980-2018 about victimized children. In this study, single screening method among general screening models were used. In the study, it has been reached 597 studies after screening many sources such as National Thesis Center, Dergipark, Ulakbilim, Google Scholar, Asos Index, Idefix, Kitapyurdu, Nadir Kitap, Kitapseç and D&R. Afterwards, these studies were classified as articles, thesis and book types and then they were divided into themes and interpreted and analyzed quantitatively.

In the analyzes, the theme of the child who has been the victim of neglect and abuse has been the theme of the most study, and the child who has been the victim of migration has been the theme of the least study. However, it was concluded that the studies on the victimized child in general are not sufficient. It is hoped that this study will be a guide for researchers who will work in this area.

Key Words: Child, Victimized child, Bibliographic Analysis.

GİRİŞ

Çocuklar yaşamlarında birçok sorunla karşılaşmakta ve bu sorunlar onların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek yaşamları boyunca mağduriyetler yaşamalarına neden olmaktadır. Mağdur çocuk bir nedenden dolayı zarar görmüş çocuk olarak tanımlanabilir. Çocuğun zarar gördüğü bu nedenleri ihmal ve istismar, şiddet, suça sürüklenme, göç, çalıştırılma ve ebeveyn kaybı

şeklinde sıralanabilir. Çocuğa yönelik ihmal çocuğun psiko-sosyal gelişimi için ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin ebeveynleri veya bakıcıları tarafından yerine getirilmemesi durumu iken, istismar ise anne/baba/bakım verici veya bir başkası tarafından çocuğun fiziksel, duygusal veya ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkileyecek eylemlerdir (Tıraşçı ve Gören, 2007: s.70). Çocuğa yönelik istismarın fiziksel, duygusal ve cinsel gibi farklı boyutları vardır. Rızasının olup olmadığına bakılmaksızın çocuğun kendinden yaşça büyük biri tarafından cinsel doyum için kullanılması, fuhşa zorlanması, pornografi vb. suçlarda kullanılması çocuğa yönelik cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2017). Fiziksel istismar da çocuklarda en sık rastlanan ve en kolay tespit edilen istismar türüdür. Fiziksel istismar çocuğun bedenine yönelik yapılan kötü muamelelerdir. En sık rastlanan şekli ise dövmedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004: s.142). Duygusal yönden istismar ise çocuğun ilgi, sevgi, yakınlık gibi duygusal gereksinimlerden mahrum bırakılmasıdır (Taner ve Gökler, 2004: s.85). Duygusal istismar türleri arasında hakaret etme, tehdit etme, lakap takma, küçük düşürme, baskı yapma vb. sayılabilir. Howe'e (2005) göre çocuğa yönelik ihmal ve istismar çocuğun zarar görmesine veya hastalanmasına sebebiyet veren her türlü davranışı kapsamaktadır. Çocuğun zarar görmesine neden olan davranışlarla karşılaşması onun hem içinde bulunduğu zaman diliminde hem de sonraki yaşamında duygusal, sosyal, davranışsal sorunlar yaşamasına neden olabilir. Sosyal ilişkilerde zayıflık, içine kapanıklık, özgüven eksikliği, fiziksel temastan kaçınma, yeme bozuklukları, uyku bozuklukları depresyon, madde kullanma, okulda uyum sorunları, intihara meyil vb. durumlar ihmal ve istismar edilmiş çocuklarda rastlanan belirtiler arasındadır.

Çocukların ihmal ve istismardan sonra mağdur olmalarına neden olan bir diğer neden de boşanma, ölüm veya terk gibi nedenlerden dolayı yaşadıkları ebeveyn kaybıdır. Boşanma anne ve baba arasındaki evlilik birlikteliğinin son bulması olsa da boşanmanın olumsuz etkileri anne ve baba üzerinde olduğu kadar çocuk üzerinde (Santrock, 2012) de ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar boşanmanın çocuklar üzerinde kısa ve uzun dönemli olarak etkiler bıraktığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar boşanmış ailelerin çocuklarında psikolojik, sosyal ve davranışsal sorunlar olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çocuklarda kısa dönemde, uyum sorunları, stres, öfke, utangaçlık, güvensizlik, umutsuzluk; uzun dönemde ise, alkol, depresyon, intihara meyil, kaygı gibi sorunlar baş göstermektedir (Amato, 2003). Boşanma dışında ebeveyn kaybını ortaya çıkaran diğer durumlar ise ebeveynlerden biri veya her ikisinin ölümü veya terkidir. Çocukların ruh sağlığını olumsuz olarak etkileyen ebeveyn kaybı depresyon ile ilişkilendirilebilir. Ebeveyn kaybı çocukları psikolojik, davranışsal ve duygusal yönden savunmasız bırakmaktadır (Uluğ, 2008: s.5-9). Tek ebeveyn durumu da benzer sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle tek ebeveynli durumlarda tek kalan ebeveynin çocuk bakımı dışında ailenin geçimi ve ailenin düzeni gibi sorumluluklar da yükleneceğinden çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi ve sevgiden yoksun kalmasına neden olabilmektedir (Uluğ, 2008: s.5-9).

Çocuklara mağduriyet yaşatan önemli konulardan bir diğeri de çocuğun suçla sürüklenmesidir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artış eğilimi gösteren çocuk suçluluğu çocuğun ceza kanunlarında suç sayılan bir fiili işlemesidir. Çocuğu suçla sürükleyen başlıca risk faktörleri arasında anne-baba yoksunluğu, olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi, aile içi şiddet, ailede çocuğa yönelik örseleyici davranışlar, yoksulluk, madde kullanımı vb. sayılabilir. Wilson (2000: s.406-422) yaptığı

araştırmada çocukların erken çocuklu döneminde aileleri tarafından örseleyici davranışlara maruz kalmalarının onları suça sürüklediğini saptamıştır. Suça sürüklenen çocuk ailede veya toplumdaki düzensizliklerden etkilenerek bedel ödeyen ve sonra da topluma bedel ödetendir (Zengin ve Kesgin, 2013: s.15). Buna göre suç işleyen çocuk yoktur, suça sürüklenen çocuk vardır (Yıldız, 2009: s.1105-1112). Çocuk suçluluğu aynı zamanda çocuğun istismar edilmiş olması anlamına da gelmektedir (Semerci, Çopuroğlu, Semerci ve Yılmaz, 2006: s.147).

Çocukların yaşamlarında karşılaştıkları önemli sorunlardan biri de iş yaşamına katılmalarıdır. Çocukların çalıştırılması hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde görülen sosyal bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum toplumsal yapıyı olumsuz etkilemekle kalmayıp çocuğun bütün yaşamı üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Fiziksel, zihinsel ve ruhsal yönden henüz yetişkin korunmasına ihtiyaç duyan çocuk (Rodgers ve Standing, 1981) erken yaşta iş yaşamına katılarak sosyal, psikolojik ve fiziksel problemlere karşı karşıya kalmaktadır (Bilgin, 2009: s.233). Benzer şekilde çocukların iş yaşamına dahil olmaları onların psikolojik ve fiziksel gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Ertürk, 1994). Çocuğun çalışması demek, çocuk açısından en temel haklarından biri olan eğitim hakkından yararlanamaması, yeterli dinlenememesi, bedensel yıpranmalara maruz kalması, iş yaşamında her türlü ihmâl ve istismara açık olma gibi birçok risk barındırmaktadır.

Çocukların yaşamlarında birçok mağduriyet yaşamalarına neden olan ve hemen hemen her toplumun karşılaştığı önemli sorunlardan biri de göç olayıdır. Göç olayı insanlık tarihi boyunca toplumları ekonomik, siyasi ve sosyal yönden etkilemektedir. Göç olgusu toplumda yoksulluk, işsizlik, kentleşme, suç oranlarında artış, sağlık sorunları, kültürel sorunlar ve ekonomik sorunlara neden olmakla birlikte çocuklar özelinde de birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Çocukların göç sürecine katılmaları barınma, eğitim ve sağlık gibi temel haklardan yararlanamamaları anlamına gelmektedir (Özservet ve Sirkeci, 2016: s.1). Bununla birlikte göç mağduru çocuklarda suça yönelme, depresyon, şiddet, anksiyete, uyku ve yeme bozuklukları, gelişme geriliği, özgüven eksikliği, alkol, sigara, düşük akademik düzey ve intihar (Aydın, Şahin ve Akay, 2017: s.8-14) gibi birçok sorun görülebilmektedir.

Türkiye’de mağdur çocuk ile ilgili sosyal hizmet, sosyoloji, hukuk, psikoloji, hemşirelik gibi birçok farklı disiplin tarafından ihmâl istismar, cinsel istismar, şiddet, göç, korunmaya muhtaç çocuk vb. başlıklar altında hem teorik hem de alan araştırmaları yönünden birçok çalışma ortaya konulmuştur. Literatür incelendiğinde ise sadece ihmâl ve istismar mağduru çocuklar ile ilgili yapılan çalışmaların sistematik derlemesinin yapılmış olduğu ancak ihmâl ve istismar, şiddet, suça sürüklenme, çalıştırılma, ebeveyn kaybı, göç, korunmaya muhtaç vb. alanlarda mağdur olmuş çocuklara yönelik yapılan çalışmaları da kapsayıcı bir değerlendirmeye rastlanmamış olması bir eksiklik olarak görülmüştür. Dolayısıyla akademik alandaki bu eksikliğin giderilmesi bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışma genel f dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmını oluşturan birinci bölümde çalışmanın şemsiye kavramı niteliğinde olan mağdur çocuk kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm ise çalışmanın yöntem kısmını oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde literatür sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bölüm suç mağduru çocuk, ihmâl ve istismar mağduru çocuk, şiddet

mağduru çocuk, ebeveyn kaybı sonucu mağdur olmuş çocuk, korunmaya muhtaç çocuk, çalışma mağduru çocuk ve göç mağduru çocuk olarak 7 temaya ayrılmış ve her bir tema nicel olarak yorumlanıp analiz edilmiştir. Son bölüm ise çalışma sonucu ulaşılan bulguların genel bir değerlendirilmesinin yapılarak birtakım önerilerin geliştirildiği sonuç ve öneriler kısmını oluşturmaktadır.

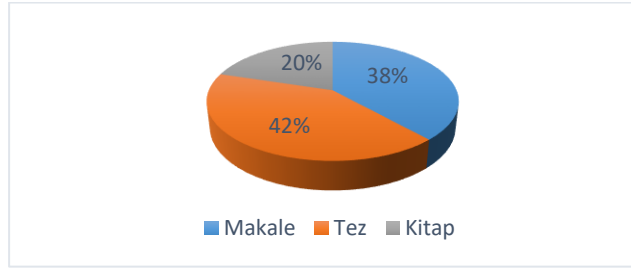
YÖNTEM

Bu araştırmada 1980-2018 yılları arasında Türkiye'de mağdur çocuk kapsamında yapılan çalışmalara yönelik literatür taraması yapılmıştır. 1980 yılı Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbesi, bir askeri inzibat erini öldürdüğü gerekçesiyle 17 yaşındaki Erdal Eren isimli bir gencin yaşı büyütülerek idam edilmesi, 30 Aralık 1980 yılı ekonomik verilerinde yıllık enflasyonun %106'lara ulaşması vb. psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden birçok önemli olayın yaşandığı bir yıl olmuştur. Yapılan çalışmalar temalara göre tasnif edilerek bilimsel bir çerçevede yorumlanmış ve tartışılmıştır. Mağdur çocuk kavramının daha iyi anlaşılması için çalışmanın genel çerçevesi suç mağduru çocuk, ihmal ve istismar mağduru çocuk, şiddet mağduru çocuk, ebeveyn kaybı sonucu mağdur olmuş çocuk, korunmaya muhtaç çocuk, çalışma mağduru çocuk ve göç mağduru çocuk temaları etrafında şekillendirilmiş olup her bir tema için çocuk özelinde ihmal, istismar, cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, suç, göç, şiddet, ebeveyn kaybı, boşanma, çalıştırılma, korunmaya muhtaç gibi ayrı ayrı anahtar kelimeler kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini 1980-2018 yılları arasında yayımlanan makale, tez ve kitap türünde yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmanın veri derleme sürecinde Ulusal Tez Merkezi, Dergipark, Ulakbim, Google Scholar, Asos İndex, İdefix, Kitapyurdu, Nadir Kitap, Kitapseç ve D&R gibi kaynaklar taranmıştır. Araştırmalarda istatistiksel bilgilerin betimlenmesine olanak veren (Karasar, 2012: s.81) genel tarama modellerinden tekil tarama modelinin kullanıldığı bu çalışmada elde edilen veriler makale, tez ve kitap türünde tasnif edilerek bulgular bölümünde 7 ayrı temaya ayrılmış olup ortaya çıkan sonuçlar bilimsel çerçevede nicel olarak yorumlanarak analiz edilmiş ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda birtakım öneriler de geliştirilmiştir.

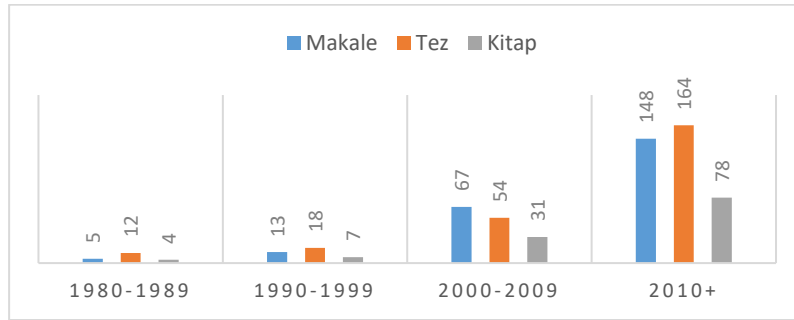
BULGULAR

Çocuğun yaşamında karşılaştığı sorunların tamamı çocuk için bir mağduriyet oluşturduğundan mağdur çocuk kavramını çok geniş bir yelpazeye yaymak mümkündür. Nitekim mağdur çocuk ile ilgili yapılan literatür taramasında yüzlerce makale, kitap ve tez çalışmalarına rastlanmıştır. Dolayısıyla mağdur çocuk kavramı ile ilgili anlatılmak istenenin daha iyi anlaşılabilmesi ve konunun dağılmaması ve farklı bir yöne kaymaması adına bu çalışma temalara ayrılarak çalışmanın sınırları belirlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Genel Dağılım

Mağdur çocuk ile ilgili yapılan literatür çalışmasının genel dağılımına bakıldığında 1980-2018 yılları arasında 229 makale, 248 tez ve 120 kitap çalışması olup toplamda 597 eserin olduğu anlaşılmaktadır. Bu dağılımda makale oranı %38, tez oranı %42 ve kitap oranının %20 olduğu görülmektedir. Genel dağılım göz önüne alındığında makale ve tez çalışmalarının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Kitap türünde çalışmalar daha uzun süreli bir çalışma emeği gerektirdiğinden niceliksel olarak makale ve tez türünde çalışmaların daha fazla olmuş olması olağan karşılanabilir.

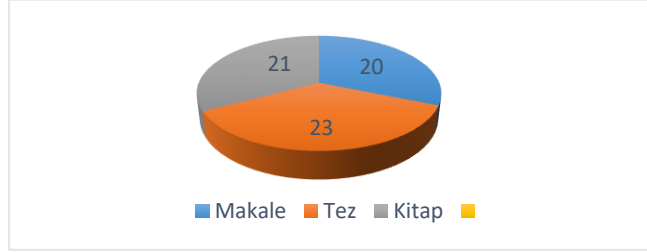

Şekil 2. Yıllara Göre Dağılım

Şekil 2’de mağdur çocuk ile ilgili 1980-2018 yılları arasında yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı verilmiştir. Konu ile ilgili makale, tez ve kitap türünde yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı göz önüne alındığında 1980-1989 ve 1990-1999 yılları arasında yapılan çalışmalarının niceliksel olarak 2000 ve sonrası yıllara göre daha az olduğunu söylemek mümkündür. 2000 yılı ile birlikte hemen hemen bütün alanlarda artış olduğu ve özellikle 2010 yılı ile birlikte yapılan çalışmalarda sıçrama olduğu anlaşılmaktadır. Bu artışta yaşanan teknolojik gelişmeler etkili olduğu söylenebilir. Özellikle internetin yaygınlaşması sonucu akademik elektronik dergi ve kitap olanaklarının artması araştırmacılar için daha fazla çalışma yapmaya zemin hazırlamıştır. Makale, tez ve kitap alanlarında yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı ile ilgili yapılan bu kısa analizden sonra çalışmanın bundan sonraki kısmında çalışma kapsamına alınan tema ve temalara ilişkin alt kavramlara yönelik analizlere yer verilecektir.

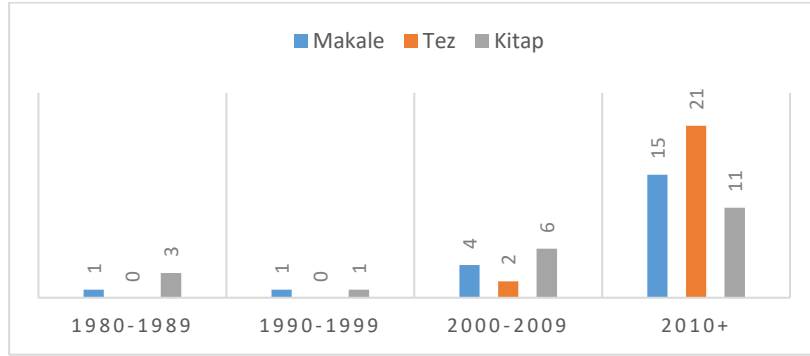
Suç Mağduru Çocuk

Çocuklarda görülmek istenmeyen davranışlar arasında çocuğun suça yönelmesidir. Çocuk dünyaya geldiğinde ne iyi ne de arasındaki ayırımın farkındadır. Çocuğun kişiliğinin iyi veya kötü olarak şekillenmesinde aile, arkadaş, okul gibi toplumsal kurumların önemi çoktur. Bundan dolayı çocuğun suç davranışına yönelmesi toplumsal bir sorun (Güngör, 2008: s.26) olarak ortaya çıkmaktadır. Suça yönelen çocuklar ile ilgili alanda birçok çalışma (Demir ve Bademci, 2016: s.18-19) yapılmış olsa da bu çalışmaları sistematik bir derleme ile analiz eden bir çalışmaya rastlanmaması bu şekilde bir çalışmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla mağdur çocuk ile ilgili çalışmamızın ilk teması “suç mağduru çocuk” üzerinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda literatür taraması yapılırken suç mağduru çocuk, suça sürüklenmiş çocuk, suça bulaşmış çocuk, suç işlemiş çocuk türünden kelimeler üzerinden taramalar gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki grafikte 597 çalışma içerisinde suç mağduru çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların dağılımı verilmiştir.

Şekil 3. Suç Mağduru Çocuk Genel Dağılım

Şekil 3’te görüleceği üzere 1980-2018 yılları arasında suç mağduru çocuk ile ilgili 64 çalışmanın yapıldığı ve bu çalışmaların dağılımına bakıldığında 20 makale, 23 tez ve 21 kitap çalışması yapıldığı anlaşılmaktadır. Suç mağduru çocuk ile ilgili yapılan makale, tez ve kitap çalışmalarının birbirine yakın olduğu göze çarpmaktadır. Her üç alanda yapılan çalışmaların toplam çalışma içindeki (597 adet) oranı %10,7 olmuştur. Makale çalışmalarının toplam çalışma içindeki oranı %3,5, tez çalışmalarının oranı %4 ve kitap çalışmalarının oranı %3,7 olmuştur. Suç mağduru çocuk ile ilgili makale, tez ve kitap alanlarında yapılan çalışma sayıları birbirine yakın olsa da temel ayrışma yıllarda ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmaların yıllara göre dağılımı şekil 5’te verilmiştir.

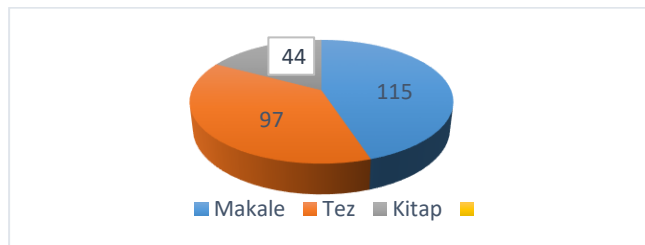

Şekil 4. Suç Mağduru Çocuk Yıllara Göre Dağılım

Suç mağduru çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında 2000 yılından sonra makale, tez ve kitap alanlarında önceki yıllara göre yükseliş olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle tez alanında yapılan çalışmalarda önceki dönemlere göre ciddi bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu çalışma özü itibarı ile internet tabanlı bir literatür taraması olduğu için 2000 öncesi dönemlerde yazılan makale, tez ve kitap türü çalışmaların çok kısıtlı olması, çalışmaların elektronik ortama aktarılamamış olması veya gerçekten de suçun çocukları mağdur ettiği ile ilgili yeterli çalışma yapılmamış olması nedenlerinden kaynaklandığı söylenebilir.

İhmal ve İstismar Mağduru Çocuk

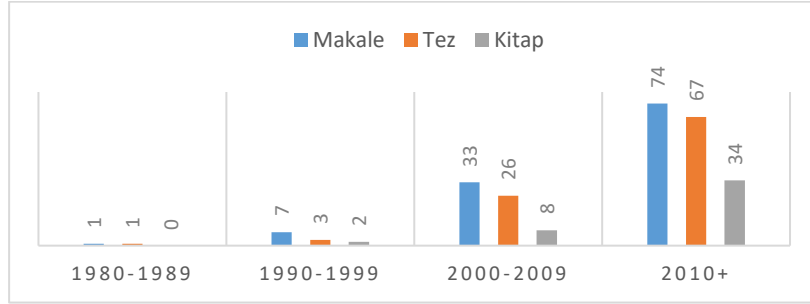
Çalışmanın ikinci teması ihmal ve istismar mağduru çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. İhmal ve istismar konusu çocuklara mağduriyet yaşatması noktasında en önemli sorunlardan biri olduğundan bu temaya yönelik literatür taraması yapılırken bu konuda yapılmış olan makale, tez ve kitap gibi çalışmaların hemen hemen hepsine ulaşabilmek adına temanın alt temasını oluşturan kavramların geniş tutulmasına özen gösterilmiştir. Bu alt temaları sırasıyla ihmal edilmiş çocuk, istismar edilmiş çocuk, ihmal ve istismar edilmiş çocuk, fiziksel istismar mağduru çocuk, cinsel istismar mağduru çocuk, duygusal istismar mağduru çocuk ve akran istismarı şeklinde sıralanabilir. İhmal ve istismar ile ilgili yapılan çalışmaların genel dağılımı şekil 5’te verilmiştir.

Şekil 5. İhmal ve İstismar Mağduru Çocuk Genel Dağılım

Şekil 5'te görüldüğü üzere ihmal ve istismar mağduru çocuk ile ilgili toplam 258 çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında 115 makale, 97 tez ve 44 kitap gösterilmiştir. İhmal ve istismar mağduru çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların toplam çalışma içinde (597 adet) oranı yüzde 43,2 olmuştur. Bu da gösteriyor ki çalışma kapsamında ele alınan temalar arasında en fazla paya sahip temanın ihmal ve istismar mağduru çocuklar ile ilgili tema olduğudur. En fazla çalışmanın ihmal ve istismar edilmiş çocuk teması özelinde gerçekleşmiş olması bu temanın kendi içerisinde fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik gibi birçok kavramı kapsayıcı niteliğe sahip olması neden olarak gösterilebilir. Dolayısıyla bu temaya yönelik kapsamlı çalışmaların olmuş olması araştırmacıların çocukların ihmal ve istismar edilerek mağdur edildiğine yönelik konuya daha fazla hassasiyet gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu temaya ilişkin yıllara göre dağılım ise şekil 6'da verilmiştir.

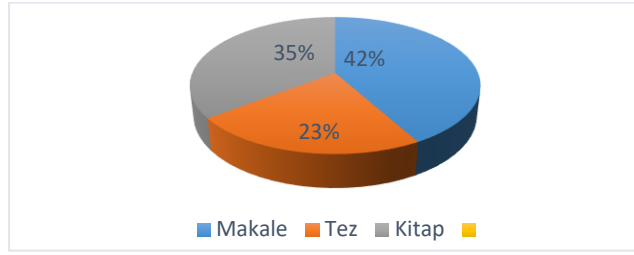
Şekil 6 incelendiğinde ihmal ve istismar mağduru çocuk ile ilgili 1980-1989 ve 1990-1999 yılları arasında çok az sayıda çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu alanla ilgili çalışmaların 2000 yılından sonra artarak devam ettiği görülmektedir. Özellikle 2010 yılı ve sonrasında yapılan çalışmalarda sıçrama olduğu ve bir önceki döneme göre iki kattan fazla artış yaşandığı gözlenmektedir. Bu şekilde bir artışa neden olarak akademik camianın ihmal ve istismar mağduru çocuk konusuna daha fazla ilgi duyduğundan kaynaklanmış olabilir.

Şekil 6. Yıllara Göre İhmal ve İstismar Mağduru Çocuk ile İlgili Genel Dağılım

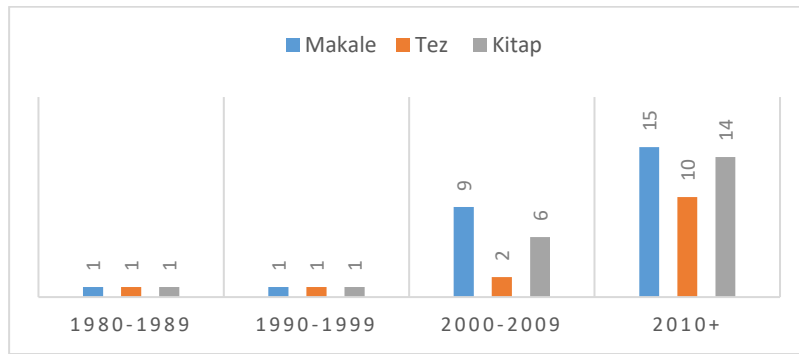
Şiddet Mağduru Çocuk

Şiddet kavramı olarak bir ihmal ve istismar türü olarak görülse de literatürde şiddet başlığı altında birçok çalışmaya rastlandığından şiddet mağduru çocuklara yönelik yapılan çalışmaların daha iyi anlaşılması için kavramın ayrı bir tema olarak değerlendirilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla şiddet mağduru çocuk bu çalışmada ele alınan üçüncü tema olmuştur. Literatür taraması yapılırken temanın içeriği genişletilerek çok boyutlu ele alınmaya çalışılmıştır. Bu durum temaya ilişkin alt kavramlarda da kendini göstermektedir. Çocuğa yönelik şiddet denilince genellikle akıllara ilk gelen durum aile içinde çocuğa yönelik fiziksel şiddet anlaşılmaktadır. Ancak çocuğa yönelik şiddeti bu şekilde sınırlamanın doğru olmayacağı fikrinden hareketle çocuğa yönelik medya şiddeti, akran şiddeti ve okulda çocuğa yönelik şiddet konularına yönelik de çalışma yapılmıştır. Bunun nedeni okulda çocuğa yönelik uygulanan şiddet, akran şiddeti ve medya şiddeti de aile içinde uygulanan şiddet kadar çocuğu mağdur etmesidir.

Şekil 7. Şiddet Mağduru Çocuk ile İlgili Genel Dağılım

Şiddet mağduru çocuk ile ilgili 26 makale, 14 tez ve 22 kitap olmak üzere toplamda 62 çalışmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Makale çalışmalarının bu tema ile ilgili yapılan toplam çalışma içindeki oranı %42, tez çalışmalarının oranı yüzde 23 ve kitap çalışmalarının oranı ise %35 olmuştur. Konu ile ilgili yapılan çalışmaların toplam çalışma (597 adet) içindeki oranı ise % 10,3 olmuştur. Yapılan çalışmalarda makale ve kitap çalışmalarının tez çalışmalarından daha fazla olduğu gözlemlense de üç alanda da yapılan çalışmalar yetersiz olmuştur. Bu tema ile ilgili yıllara göre yapılan çalışmaların dağılımı ise şekil 8’de görülebilir.

Şekil 8. Şiddet Mağduru Çocuk İle İlgili Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

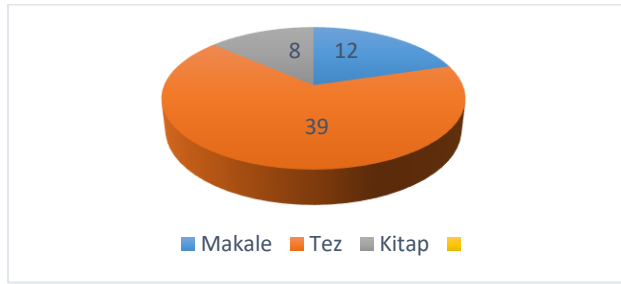
Şiddet mağduru çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında bu konu ile ilgili çalışmaların 2000 yılı ile birlikte ağırlık kazanmaya başladığı, 2000 yılı öncesinde yeterli çalışmanın olmadığı görülmektedir. Ancak yapılan tez çalışmalarını ayrı değerlendirmekte yarar var. 2000 yılından sonra şiddet mağduru çocuk ile ilgili tez çalışmaları artmış olsa da asıl artışın 2010 yılından sonra olduğu anlaşılmaktadır. Tez çalışmalarında yaşanan artışın bir nedeni olarak kişilere karşı uygulanan şiddetin yıllara göre sürekli artış göstermesi (Bayındır, 2010) akademik camianın bu konuya olan ilgisini arttırmış olması gösterilebilir.

Ebeveyn Kaybı Sonucu Mağdur Olmuş Çocuk

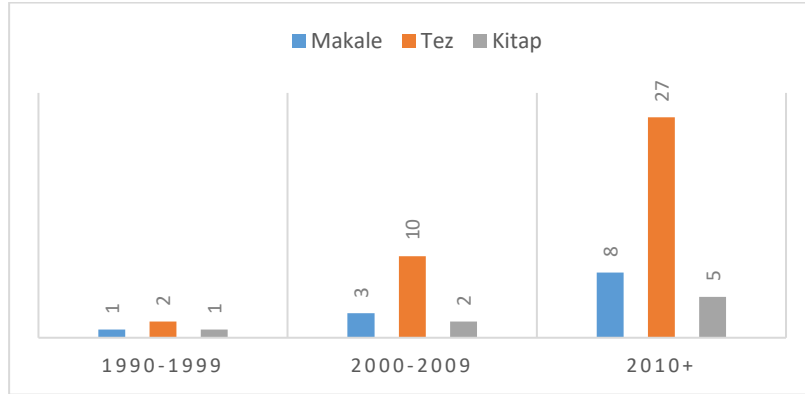
Çocukların psikol-sosyal yönden gelişimlerini doğrudan etkileyen faktörlerin başında aile gelmektedir. Özellikle karı koca tarafından evlilik yoluyla oluşturulan aile; ölüm, boşanma veya terk gibi durumlardan ötürü ebeveyn kaybı yaşayan çocuklar çevreleriyle uyum sorunları yaşamakta ve psikolojik, sosyal, davranışsal ve

akademik yönden birçok sorunla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır (Amato, 1993). Bu gerçekten hareketle anne ve/veya babasını kaybetme sonucu veya anne-babası boşanma sonucu mağdur olmuş çocuk konusu üzerinde çalışmaya değer olduğu kanaatine varılmış ve bu konu 4. tema olarak çalışmamızda yer almıştır.

Anne ve/veya babasını kaybetme sonucu veya anne-babası boşanma sonucu mağdur olmuş çocuk ile ilgili toplam 59 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmaların %66'sını tez çalışması, %20'sini makale çalışması ve %14'ünü de kitap çalışması oluşturmuştur. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların toplam çalışma (597 adet) içindeki oranı ise %9,8 olmuştur. Konu ile ilgili yapılan taramada tez çalışmalarının makale ve kitap çalışmalarının toplamından fazla olduğu dikkat çekmektedir. Boşanmanın son yıllarda giderek artması (Amato, 2002) akademik çevrede bu konuya olan ilgiyi arttırmış olabilir.

Şekil 9. Anne ve/veya Babasını Kaybetmiş veya Anne-Babası Boşanma Sonucu Mağdur Olmuş Çocuk Genel Dağılımı

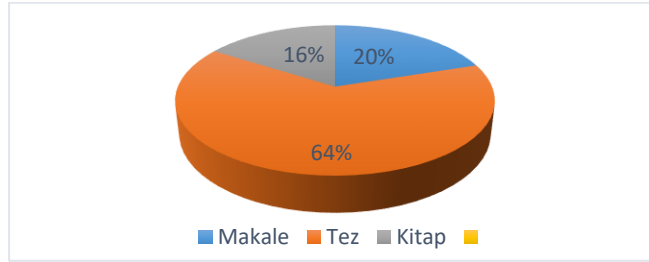
Şekil 10. Anne ve/veya Babasını Kaybetme veya Anne-Babası Boşanma Sonucu Mağdur Olmuş Çocuk ile İlgili Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Şekil10'da anne ve/veya babasını kaybetme veya anne-babası boşanma sonucu mağduru olmuş çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı verilmiştir. Bu konu ile ilgili yapılan literatür taramasında 1980-1989 yılları arasında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durumun nedeni olarak 1990-1989 yıllarında yapılmış olan çalışmalar varsa da bunların elektronik ortama aktarılmamış olması gösterilebilir. 2000 yılı itibarı ile makale, tez ve kitap türü çalışmaların yapıldığı ancak tez çalışmalarının daha fazla olduğu ve tez çalışmaları ile makale ve

kitap çalışmaları arasındaki farkın giderek açıldığı gözlenmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi boşanma oranlarının giderek artması bu konu ile ilgili geniş kapsamlı araştırmalara olanak veren tez türü çalışmalara ihtiyaç olmasından kaynaklanmış olabilir.

Korunmaya Muhtaç Çocuk

Çocukların gelişimlerinin şekillendiği ve sosyalleşerek toplumsal bir varlık haline geldiği en önemli kurumların başında aile gelmektedir. Çocuğun ebeveynlerinden birinin veya her ikisinin kaybı, ebeveynlerden birinin veya her ikisinin terki, çocuğun bakımının aile tarafından yerine getirilmemesi ve çocuğun ihmal ve istismar edilmesi gibi durumlar çocuğu korumasız hale getirmektedir. Bu da beraberinde çocuklara yönelik kurum bakımı ihtiyacını doğurmaktadır. Ancak kurum bakımı anne ve babasından yoksun kalan çocuklar için arzu edilen bir çözüm olmamaktadır. Bununla birlikte kurum bakımının çocuklar açısından sıcak aile ortamı, anne-baba ile kurulan bağlar ve kardeşlik bağları gibi olgulardan yoksun olmak anlamına geldiğinden ve çocuklar için yeni mağduriyetlere de zemin oluşturduğundan korunmaya muhtaç çocuk bu çalışmada beşinci tema olarak yer almıştır.

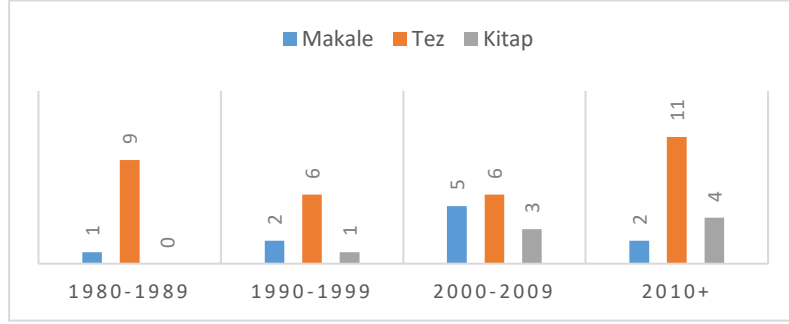

Şekil 11. Korunmaya Muhtaç Çocuk Genel Dağılım

Korunmaya muhtaç çocuk ile ilgili yapılan literatür taramasında 10 makale, 32 tez ve 8 kitap olmak üzere toplam 50 çalışmaya ulaşılmıştır. Makale çalışmalarının bu tema ile ilgili yapılan toplam çalışma içindeki payı %20, tez çalışmalarının payı %64 ve kitap çalışmalarının payı %16 olmuştur. Tema ile ilgili yapılan çalışmaların toplam çalışma (597 adet) içindeki oranının %8,3 olduğu anlaşılmıştır. Korunmaya muhtaç çocuk ile ilgili yapılan tez çalışmalarının makale ve kitap çalışmalarının toplamının nerdeyse iki katı olduğu gözlenmiştir.

Koruma altındaki çocuklar ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı şekil 12’de verilmiştir. Buna göre 1980-1989 yılları arasında ulaşabildiğimiz bir kitap çalışmasına rastlanmamıştır. Bu yıllarda yapılan makale ve tez çalışmaları sınırlı olsa da tez çalışmaları daha fazla olmuştur. 1990-1999 ve 2000-2009 yılları arasında yapılan tez çalışmalarında bir düşüş olmuş ancak tez çalışmalarında artış devam etmiştir. 2000 ve sonrasında ise makale çalışmalarında düşüş tez çalışmalarında ise yükseliş olduğu gözlenmiştir. Kitap çalışmaları ise bir artış eğilimi göstermiştir. Ancak korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili yapılan

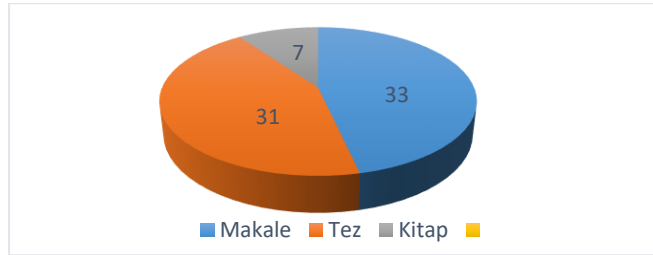
çalışmaların çok az olduğu gerçeği gözden kaçmamalı ve akademik camianın bu konunun önemini farkına varıp daha fazla çalışmayı ortaya koymasının yararlı olacağına inanılmaktadır.

Şekil 12. Koruma Altındaki Çocuk İle İlgili Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Çalışma Mağduru Çocuk

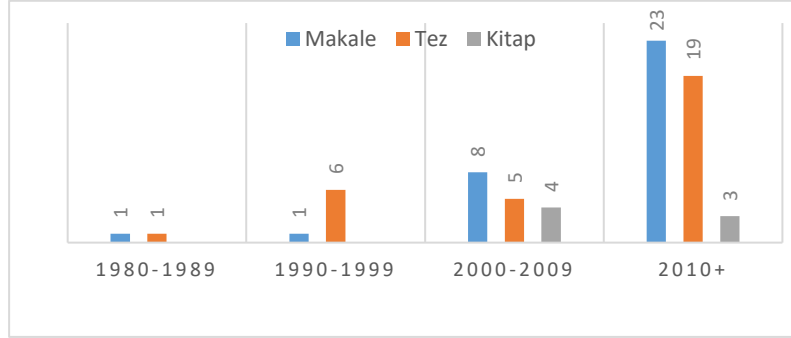
Bu çalışmanın altınca teması çalışma mağduru çocuklara ayrılmıştır. Bu temaya ilişkin literatür taramasında çalıştırılan çocuk, işçi çocuk, çocuk işçiliği ve sokakta çalışan çocuklar gibi kavramlar kullanılmıştır. Bilindiği üzere çalışan çocuklar konusu Türkiye’de üzerinde durulan sorunlar arasındadır. Ucuz işgücü olarak görülen çocukların özellikle elverişsiz şartlarda çalıştırılması onların fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişimlerini olumsuz etkilemekle birlikte temel hakları olan eğitim hakkından da yararlanamama durumunu ortaya çıkarmaktadır. Çalışma mağduru çocuklar ile ilgili makale, kitap ve tez türünde yapılan çalışmaların genel dağılımı şekil 13’te verilmiştir.

Şekil 13. Çalışma Mağduru Çocuk ile İlgili Yapılan Çalışmaların Genel Dağılımı

Çalışma mağduru çocuk ile ilgili toplam 71 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Makale çalışmalarının bu konu ile ilgili yapılan çalışma toplamındaki payı 33 adet ile %46, tez çalışmalarının payı 31 adet ile %43,6 ve kitap çalışmalarının payı da 7 adet ile %9,8 olmuştur. Bu temaya ilişkin yapılan çalışmaların toplam çalışma (597 adet) içindeki oranı %12,5 olarak gerçekleşmiştir. Şekil 13’ten de anlaşılacağı üzere çalışma mağduru çocuk kapsamında yapılan makale ve tez çalışmalarının birbirine

yakın olduğu ancak kitap çalışmalarının diğer iki çalışma türüne göre çok az olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmaların yıllara göre dağılımı ise Şekil 14'te verilmiştir.

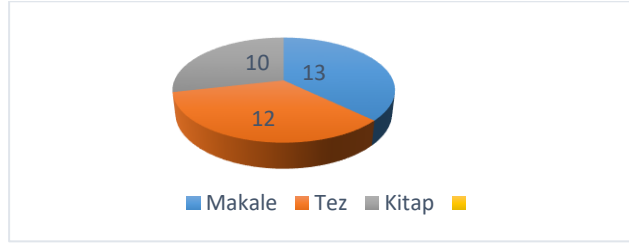
Şekil 14. Çalışma Mağduru Çocuklar ile İlgili Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Çalışma mağduru çocuklar ile ilgili yapılan çalışmaların yıllar göre dağılımı incelendiğinde 2000'li yıllara kadar makale ve kitap türünde dikkate değer çalışma yapılmadığı gözlenmiştir. 2000 yılı ile birlikte makale ve tez türünde yapılan çalışmalarda artış meydana geldiği ve 2010 yılı ve sonrasında bir önceki döneme göre iki kattan fazla artış olduğu anlaşılmaktadır. Kitap alanındaki çalışmalar da ise 2000 yılı ile birlikte artışlar olduğu ancak bu artışlar sınırlı olmuştur.

Göç Mağduru Çocuk

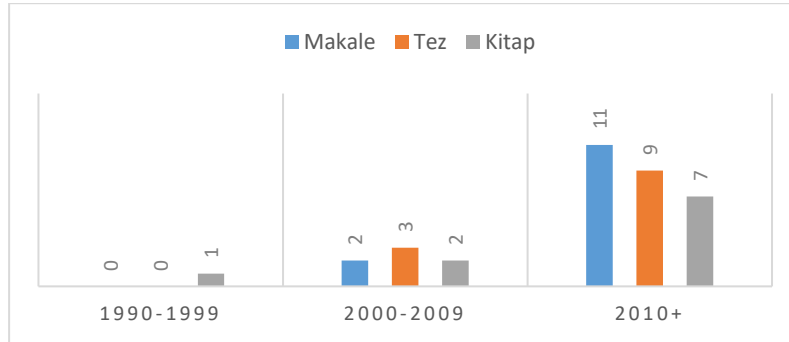
Göç insanlık tarihi boyunca var olan bir olgu olarak insanların ekonomik, sosyal veya siyasal gibi birtakım nedenlerden dolayı yer değiştirme hareketleri olarak tanımlanabilir. Göç olgusu ailenin parçalanmasına, sosyal ilişkilerin azaltılmasına ve stres düzeyinin artmasına neden olmaktadır (Baş, Molu, Tuna ve Baş, 2017). Hiç kuşku yok ki göç hareketinden en fazla etkilenen grup çocuklardan oluşmaktadır. Özellikle zorunlu nedenlerden dolayı yaşadığı yerden göç etmek zorunda kalan çocuklar eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlardan (Aydın, Şahin ve Akay, 2017) yararlanamamaktadırlar. Ayrıca gelişimleri devam eden çocuklar henüz bağımlılıklarının devam etmiş olmasından dolayı psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönden olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır (Şener ve Ocağcı, 2014). Göç olgusunun çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinin fazla olmasından dolayı da çalışmanın son temasında göç mağduru çocuklara yer verilmiştir. Çalışmaya ilişkin yapılan literatür taramasında göçmen çocuk, mülteci çocuk ve sığınmacı çocuk gibi kavramlardan da yararlanılmıştır.

Şekil 15 incelendiğinde göç mağduru çocuklara yönelik 13 makale, 12 tez ve 10 kitap çalışması olmak üzere 35 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı her üç alanda da birbirine yakın çıkmıştır. Göç mağduru çocuklar konusunda yapılan çalışmaların toplam çalışma (597 adet) içindeki payı %5,8 olmuştur. Bu çalışma ile ilgili bütün temalar göz önüne alındığında en az paya sahip tema göç mağduru çocuklar ile ilgili olan tema olmuştur. Göç konusunun genel bir çerçeveden ele alınarak çocuk özelinde ele alınmamış olması bu duruma neden olarak gösterilebilir.

Şekil 15. Göç Mağduru Çocuk ile İlgili Yapılan Çalışmaların Genel Dağılımı

Göç mağduru çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı şekil 16’da verilmiştir. Buna göre göç mağduru çocuklar ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte 2000 yılı ile birlikte bir artışın gözlemlendiği ve bu artışın giderek devam ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle 2010 yılı ile birlikte makale, tez ve kitap türü alanlarda artışların önceki yıllara göre iki kattan fazla olduğu gözlenmiştir. Son yıllarda Ortadoğu coğrafyasında yaşanan savaşlar göç olgusunu tetikleyerek kitlesel göç hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum göç konusu ile ilgili akademik çalışmaların ortaya koyulmasında da artışlar yaşanmasına zemin hazırlamıştır.

Şekil 16. Göç Mağduru Çocuklar ile İlgili Yapılan Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 1980-2018 yılları arasında mağdur çocuk kapsamında yapılan çalışmaların genel bir değerlendirmesinin yapılmasının amaçlandığı bu çalışmada genel tarama modellerinden tekil tarama modeli kullanılarak Ulusal Tez Merkezi, Dergipark, Ulakbim, Google Scholar, Asos İndex, İdefix, Kitapyurdu, Nadir Kitap, Kitapseç ve D&R gibi birçok kaynak taranmış olup toplam 597 çalışma makale, tez ve kitap türünde tasnif edilmiştir. Daha sonra bu çalışmalar suç mağduru çocuk, ihmal ve istismar mağduru çocuk, şiddet mağduru çocuk, ebeveyn kaybı mağduru çocuk, çalışma mağduru çocuk, korunmaya muhtaç çocuk ve göç mağduru çocuk olarak 7 ayrı tema altında niceliksel yönden yorumlanarak analiz edilmiştir.

Yapılan analizler neticesinde mağdur çocuklar ile ilgili yapılan makale ve tez türlerinde çalışmalar niceliksel olarak birbirine yakın iken kitap çalışmaları bunların gerisinde kaldığı anlaşılmıştır. Kitap türü çalışmaların daha uzun soluklu bir çalışmayı gerektirdiğinden makale ve tez türü çalışmaların gerisinde kalmasına neden olarak gösterilebilir.

Tema bazlı bakıldığında ise suç mağduru çocuk ve şiddet mağduru çocuk temaları ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunlukla 2000 yılı sonrasında yapıldığı anlaşılmıştır. Özellikle son yıllarda çocukların suç davranışına yönelmesinde ve şiddet mağduru olmasında yaşanan artışlar bu temalar ile ilgili çalışmaların da artmasına neden olmuş olabilir. İhmal ve istismar mağduru çocuk teması da benzer şekilde yıllara göre artış göstermekle birlikte en çok çalışmanın yapıldığı tema olmuştur. İhmal ve istismar kavramının cinsel, fiziksel, ekonomik, duygusal gibi birçok kavramı içinde barındırmış olması bu tema ile ilgili fazla çalışmanın olmasına gerekçe olarak gösterilebilir. Korunmaya muhtaç çocuk, Ebeveyn kaybı, çalıştırılma ve göç nedenlerinden ötürü mağdur olmuş çocuklar ile ilgili yapılan çalışmalar yıllara göre artış göstermiş olsa da bu çalışmaların yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak; 38 yıllık bir zaman aralığı düşünüldüğünde mağdur çocuk ile ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olduğu ve bu alanda daha fazla çalışmanın gerekli olduğu kanaatine varılmıştır. Bu çalışma Türkiye’de mağdur çocuk ile ilgili yapılan 597 çalışmanın değerlendirmesini içerdiğinden literatüre katkı yapması ve bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar için yol gösterici olması umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Amato, P.R. (1993). Children’s Adjustment to Divorce: Theories Hypotheses and Empirical Support. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 23-38.
- Amato, P.R., Meyers, C. ve Emery, R. (2002). Changes in Nonresident Father Contact Between 1976 and 2002. *Fam Relat*, 58, 41-53.
- Amato, P.R. (2004). The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287.
- Aydın, D., Şahin, N. ve Akay, B. (2017). Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerinde Etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz. Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7 (1), 8-14.
- Baş, M., Molu, B., Tuna, H.İ. ve Baş, İ. (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo-kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 1680-1693.
- Bayındır, N. (2010). Aile İçinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 1-9.
- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır’da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (27), 232-244.
- Demir, M. ve Bademci, H.Ö. (2016). Suça Sürüklenen Bir Gencin Bakış Açısıyla Çocuk Suçluluğu: Olgu Sunumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (1), 17-26.

- Ertürk, Y. (1994). *Patterns of Child Labour in Rural Turkey*, International Labour Organization, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC). No. 75, Ankara, Turkey.
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 25-43.
- Howe, D. (2005). *Child Abuse and Neglect*. Palgrave Macmillan, New York.
- Kara, B., Biçer Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). Çocuk İstismarı, *Çocuk Sağlığı ve Hatalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Karasar, N. (2012), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 23. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Polat, O. (2017). *Çocuk İstismarı-I*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Özservet, Y.Ç. ve Sirkeci, İ. (2016). Editörden Çocuklar ve Göç, *Göç Dergisi*, 3 (1), 1-4.
- Santrock, J.W. (2012). *Yaşam Boyu Gelişim*. (Çev. G. Yüksel). Ankara: Nobel.
- Semerci, N., Çopuroğlu, Y.C., Semerci, Ç. ve Yılmaz, A.S. (2006). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kapsamında Yeni Bir Model Önerisi: Koruyucu Okul, Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu, Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı*, Nisan 2006 Antalya, s. 146-158.
- Şener, D.K. ve Ocağcı, A.F. (2014). Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 57-67.
- Rodgers, G. ve Standing, G. (1981). *Child Work Poverty and Underdevelopment*, Geneva: ILO Press.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35 (2), 82-86.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34 (1), 70-74.
- Uluğ, Ö.Ş. (2008), *Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Düzeyine Ebeveyn Kaybının ve Anne Baba Ayrılığının Etkisi*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi (Yüksek Lisans Tezi).
- Yıldız, Ö. (2009). *Toplumsal Değişme Sürecinde Çocuk Suçluluğunda Yeni Boyutlar*, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Wilson, P. (2000). *Delinquency*, In *Lanyado, M. and Horne, A. (Eds.). The Handbook of Child and Adolescent Psychotherapy: Psychoanalytic Approaches*, London and New York, 406-422.
- Zengin, E. ve Keskin, M. (2013). Yerel Yönetimlerin Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde İlgili Kurumlarla Etkileşimi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 13-31.